

Rudens kelias. Stanislovo Žvirgždo nuotrauka

Oskaras Milašius Lapkričio simfonija

Tai bus visai kaip šiam gyvenime. Ir kambarys tas pats.
– Taip, mano kūdiki, tas pats. Vos brėkstant paukštis tų laikų lapijoje,
Blyškioj tarsi mirtis; tai metas, kai tarnaitės bunda,
Ir girdisi kibirų tuščias ir ledinis garsas

Prie šaltinio. O baisi, baisi jaunyste! O tuščia širdie!
Tai bus visai kaip šiam gyvenime. Tie patys
Senamiesčių liūdni balsai, žiemos balsai,
Ir stiklius su nuolat kartojama daina,

Nukaršus senė nešvariu kyku,
Kuri rėksmingai vardija žuvis, žmogus melsva prijuoste,
Spjaudas į delną nuo neštuvų jau pūslėtos rankos,
Murmėdamas kažką lyg angelas per Teismą.

Tai bus visai kaip šiam gyvenime. Ir stalas bus tas pats,
Ir Biblija, ir Goethe, rašalas praeitimi kvepiąs,
Ir popierius, ta moteris blyški, įskaitanti mintis,
Ir plunksna, ir portretas. Mano kūdiki, o mano vaike!

Tai bus visai kaip šiam gyvenime! – Ir sodas bus tas pats,
Erdvus erdvus, ūksmingas ir tamsus. Vidurdienį
Ims džiaugtis žmonės, susirinkę ten draugėn,
Lig šiol vieni kitų dar niekada nematę, bet žiną,

Kad jiems visiems reikės netrukus apsirengti
Lyg didžiai šventei ir keliaut į naktį,
Ten, kur kiti išnyko jau, be žiburio, be meilės.
Tai bus visai kaip šiam gyvenime. Alėja ta pati;

Ir (vakarui rudens artėjant) ten, alėjos posūky vienam,
Kur kelias baukščiai leidžias tartum moteris,
Atėjus skinti gydomų žolių, – klausyk, vaikeli mano, –
Mes susitiksime čia kaip kitados;

Tu pamiršai jau savo rūbų spalvą tų laikų;
O aš taip maža laimės valandų patyriau.
Vilkėsi tu blyškiu violetu, žavingas liūdesy!
Ir gėlės tavo skrybėlės bus liūdnos ir smulkutės,

Man nebežinomais vardais, nes, gyvas būdamas, žinojau
Aš vardą tik vienos mažos liūdnos gėlės – neužmirštuolės,
Vis miegančios slapukais žaidžiančių šalies griovy, – gėlės
Našlaitės. Taip, jautri širdie! Bus viskas kaip ir šiam gyvenime.

Ten bus ūksmingas takas, visas drėgnas
Nuo aidžių krioklių. Ir aš kalbėsiu tau
Apie statytą miestą virš vandens ir Bacharacho Rabi,
Apie Florencijos naktis. Dar bus tenai

Ir siena griūvanti, žema, kur snaudė kvapas
Seniai seniai nulijusių lietu; tenai žolė rauplėta,
Šalta, gliti, tuščiavidurį savo žiedą purto
Į tylintį upelį.

1913–1914

*Iš prancūzų kalbos 1975 m.
vertė Vaclovas Šiugždinis (1911 08 29–1988 11 22).
Tekstas iš savilaidos leidinio:
Oskaras Milašius, Rinktiniai raštai, t. I: Poezija, Kaunas, 1983.*

Kitame numeryje:

- Renata Šerelytė. Sužeistieji dvasia.
- Julija Mušinskienė. Palikimas grįžta į Lietuvą (2).
- Aldona Žemaitytė. Stiklo karalystėje.
- Gerda Gudjurgienė. Laikas gydo...

Redaguoja Aldona Žemaitytė aldaze@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Šio šeštadienio Kultūros turinys

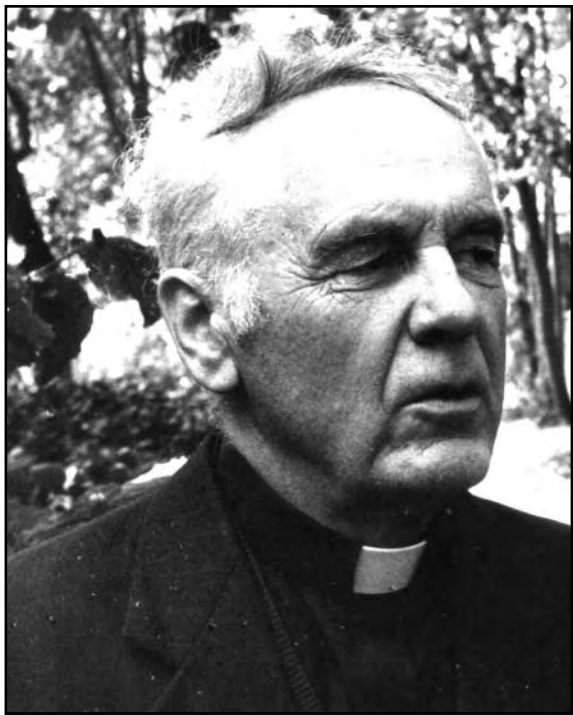
- 1 psl. Oskaras Milašius. Lapkričio simfonija.
- 2 psl. Vytautas Balčiūnas. Gyvenimas – kaip diena.
- 3 psl. Aldona Žemaitytė. Kultūros kelias „Kultūros” priedo veidrodyje.
- 4 psl. Julija Mušinskienės. Palikimas grįžta į Lietuvą (1).
- 6 psl. Perpetua Dumšienė. Prisilietimas prie archetipinės energijos.
- 7 psl. Vytautas Narutis. Simpoziumas: vizija ir tematika
- 8 psl. Saulė Kisarauskienė. Iš kur ateinate, mano darbai?..

Gyvenimas – kaip diena

Monsinjoras Albertas Talačka: aristokratiško asketo asmenybės profilis

VYTAUTAS BALČIŪNAS

Kunigas Albertas Talačka nebuvo kilęs iš aristokratų, nebuvo ir vienuolis. Bet jį sutikusias Lietuvos kultūros asmenybės pirmiausia jame išvelgdavo taurų aristokratizmą, išmintingą asketiškumą, kultūros esteto nuovoką ir ypatingus sugebėjimus, žavėjosi jo įgyvendintais projektais, kuriais jis išpuoselėjo Anykščių Šv. Mato šventovę. Apie tai – šis pasakojimas.

Monsinjoras Albertas Talačka Anykščių bažnyčios šventoriuje.

Laukų qžuolo laisvė

Monsinjoro Alberto Talačkos laikysenoje dariniai jungėsi aristokratiškas orumas, mąslumas ir, tuo pačiu, ypatingas kuklumas, asketiškumas. Gyveno klebonijos, įkurtos prieškarinio svirne, dviejuose kambarėliuose, kuriuose tilpo ir biblioteka, ir priimamasis. Kambarėlis su langu į Šventąją buvo tikra asketo celė, kurioje ant sienų kabėjo ir Monsinjoro sukaupta dailės kolekcija. Klebonijos lankytojai, svečiai buvo sodinami prie didelio medinio stalo, išmintingai kalbinami, kartais saikingai vaišinami, visada pokalbiuose buvo pabrėžiamas laiko brangumas, gyvenimo tikslų prasingumas, akcentuojamos pokalbio viešosios intencijos. Net ir ilgesni pokalbiai su kultūros žmonėmis – kasmet Monsinjurą lankiusiu aktoriumi Laimonu Noreika, dailininku Vaidotu Žuku, literatūrologais Viktorija Daujotyte, Dariumi Kuoliu ir kt. – netrūkdavo ilgiau kaip porą valandų. Vienišas laukų qžuolas – ne kartą taip buvo pagavota apie Monsinjurą. Tarp paukščio laisvės ir medžio laisvės pasirinkęs medžio laisvę, Anykščių Šv. Mato bažnyčios klebonas, dekanas (nuo 1969 m. iki 1995 m.) Albertas Talačka buvo Monsinjoro K. Vasiliausko ir Tėvo Stanislovo lygmens dvasininkas, kultūrininkas, išskirtinės erudicijos ir pasišventimo asmenybė.

Du priklausomybės metų didieji

Monsinjoras Albertas Talačka, 1989 metais Anykščiuose ruošdamasis kalbėti Vasario 16-osios šventėje, pirmąją mintį į konspektą įsirašė Viktorijos Daujotytės teiginys: „Kultūra yra didžioji šviesiųjų pasaulio jėgų vienybė. Tik kultūra begali bandyti pasaulį ištraukti iš melo ir smurto bedugnės. Kultūros žmogus su niekuo nelenktyniauja svarbumu, niekur nesiskverbia, nesiekia pirmenybės ir pripažinimo. Kuo kultūra didesnė, tuo ji tylesnė.“ Ir tąkart, kalbėdamas šventės renginyje anykštėnams, jis kvietė tapti visavertėmis asmenybėmis ir suvokti šventės esmę, ją siedamas su šviesa, išmintimi, vidiniu augimu, patiriama grožio galia, taurumu, ramybe, prasmingumu. Mon-

sinjoras ypač gyvai jautė kultūrinės tradicijos gyvybę, jos iškėlimą į dabartį, gydančią meno šviesą. Memorialinio A. Baranausko muziejaus direktorė Teresė Mikeliūnaitė ir Monsinjoras buvo svarbiausieji dviejų paskutiniųjų priklausomybės dešimtmečių Anykščių bendruomenės autoritetai, stiprinę šio kultūros miesto savimone, lemtingai kreipę anykštėnų kultūros gyvenimą profesionalumo, autentiškos kūrybos kryptimi. Mylimi, palaikomi bendruomenės, o nesuprasti tik vidutinybių, jie titaniškomis pastangomis atliko nacionalinės vertės kultūros darbus, padėdami Mildos Telksnytės, Vygando Račkaičio, Rimanto Vanago kartai bei tiems, kurie atėjo vėliau. Bebaimė Mikeliūnaitė viena stojo prieš visą griškevičinę nomenklatūrą, užsimojusią prie Puntuko pastatyti restoraną, ir laimėjo, nors jau buvo gauti visi leidimai ir supirktos medžiagos statybai. Monsinjoras vieną po kito šventovėje ir jos šventoriuje įkurdino tik profesionalių skulptorių, dailininkų kūrinius, kaupė dailės kolekciją, unikalią biblioteką. Pirmoji veikė viešai, antrasis – tarybinio gyvenimo užribyje, bet abu buvo labai artimų aspiracijų kultūros žmonės, tikrieji, didieji kultūros kūrėjai, saugotojai, išminčiai.

Profesoriaus Stasio Ylos mokinys

Teologijos profesoriaus Stasio Ylos įtaka buvo akivaizdi monsinyro Alberto Talačkos pasaulėvokai. Šių eilučių autoriui monsinyras yra ne kartą pasakojęs apie jam taip brangų kunigo Stasio Ylos modernumą, jo uždegantį teologinį radikalizmą, ypatingą asmenybės įtaigą, patirtą tiek per karą studijuojant teologiją Kaune, tiek analizuojant profesoriaus knygas. S. Ylos skelbta ekumeninė pilnutinės katalikybės idėja (ji prieškaryje publikuota ir studijoje „Siauroji ir pilnutinė katalikybė“) lemtingai paveikė monsinyro A. Talačkos požiūrį. Ji reiškėsi monsinyro asketiniu kuklumu, ypatingu kultūros ir meno vertinimu, kryptingomis pastangomis net ir priklausomybės metų sąlygomis Anykščių šventovę praturtinti vertingais profesionalių menininkų kūrinių (R. Idzelio, A. Mackėlaitės, V. Žuko, V. Vildžiūno, J. Meškelevičiaus ir kt. autorių darbai), bendravimu su intelektualais, išmintingomis homilijomis. Monsinjurą šią profesorės V. Daujotytės Anykščiuose pasakytą mintį apie S. Ylos pasaulėžiūrą laikė esmine: „S. Ylos gyvenimo ideologija yra mylinčio, mokačio, vedančio žmogaus ideologija. Kaip tokia ji gali būti svarbi (net atraminė) ir kitokios pasaulėžiūros žmogui“. Dažnai skaitydavęs Ylos maldyną „Tikiu Dievą“, monsinyras A. Talačka rytais pakartodavo S. Ylai ir jam pačiam taip svarbią kardinolo Romano Guardini rytinę meditaciją: „Dieną galima pradėti ir be pradžios, be minties, be valios. Tada iš viso nebus diena, o tik laiko atbraila. Betgi diena yra kelias; ji nori turėti kryptį. Diena yra kūrinys; ji reikalauja aiškos valios. Diena yra giesmė; ji šaukiasi tyros intencijos. Diena yra visas tavo gyvenimas. Tavo gyvenimas yra toks, kaip tavo diena.“ 1991 m. gegužės pabaigoje pašventindamas S. Ylos gimtinėje kryžių, sakė jaučias begalinį dėkingumą Dievui, kad taip galėjo pagerbti mylimo profesoriaus atminimą, ilgai dėkojo Juozui Ratautui už šį kilnų darbą, jautėsi laimingas, pakylėtas. Savo bibliotekoje monsinyras buvo surinkęs nemažai S. Ylos knygų, kurios dabar saugomos Anykščių rajono savivaldybės Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių viešojoje bibliotekoje.

Skaistus kaip ledas Viešpaties veidas

Monsinyro sukurtoje Anykščių šventovės skulptūrų galerijoje ypač reikšmingos yra Kryžiaus kelio stotys. Jų įtaigos centras – Jėzaus Kristaus veidas. Nuo jo neįmanoma atitraukti akių, kai eini Šv. Mato bažnyčios šventoriuje nuo vienos koplytėlės prie kitos ir įsižiūri, įsimastai į dievdirbio Rimo Idzelio sukurtas Kryžiaus kelio stočių skulptūrines kompozicijas: nuo pirmosios, kurioje Viešpats Jėzus nuteisiamas mirti, iki paskutiniosios, penkioliktosios, kurioje Išganytojas

prisikelia iš numirusiųjų.

Žmogaus veidas visada buvo vienas svarbiausių meninės kalbos elementų, kuriame sukoncentruotas asmenybės vidinis pasaulis, jo egzistencinė įtampa, grožio ir gėrio ar blogio ir bjaurasties pojūtis, valia, kartais didesnė ir stipresnė už kūno galią. Taurusis dramaturgas Juozas Grušas yra mąstęs, jog žmogaus veido grožis yra ne iš jo bruožų, bet iš vidaus, iš tos žmogiškosios sąmonės gelmės, kurioje grumiasi gėris ir blogis. Rašytojo mintim, „kūno grožis yra glaudžiai susijęs su sielos grožiu. Žiaurus kerštautojas, tironas, sadistas, budelis negali būti gražus. Jei jis ir bus turėjęs kažkada dailius bruožus, vis vien įgaus gyvulišką išraišką, formų brutalumą“. Kelias į Golgotą nuo Getsemanės sodo iki Kaukolės kalno yra ne tik žmogiškųjų galimybių ribas peržengianti Jėzaus Kristaus kančia, bet ir jau du tūkstantmečius metų vykstantis jos skausmų gelmės perskaitymo, įkūnijimo meniniais regėjimais, kūrybinėmis vaizdinių formomis kelias. Žinome, jog Jeruzalės gatvėmis Kryžiaus keliu, apšlakstytu Kristaus krauju, eidavusi Išganytojo motina Marija, sustodama skaudžiausiose jos sūnaus kentėjimų vietose. Ją lydėdavo Jeruzalės moterys, tyliosios kelio į Golgotą liudininkės. Mahometonams užgrobęs Šventąją Žemę, krikščionys ėmė kurti Kryžiaus kelio stotis savo gyvenamoje aplinkoje, pakartodami Kristaus nueito kančios kelio atkarpas ir meniniais vaizdiniais: skulptūromis, paveikslais, kitais simboliniais ženklais. Atvykęs į Anykščius monsinyras Albertas Talačka rado bažnyčioje masiniu tiražu atliedintus tipinius Kryžiaus kelio stočių bareljefus, Didžiojo altoriaus pagrindinėje nišoje Nukryžiuojimo skulptūrinę kompoziciją (didingą, bet neišraiškingą), o šventoriuje – tuščias Kryžiaus kelio stočių koplytėles.

Monsinyras turėjo ypač retą tuomet kunigams meninį skonį ir gilų religinių simbolių žinojimą. Jo sąmonei buvo labai svarbus dabarties žmogaus autentiško santykio su tikėjimu ieškojimas, meninis tikėjimo turinio atskleidimas, kūrybingas jo interpretavimas šiuolaikine dailės kalba. 1980 m. rudenį pas Tėvą Stanislovą įvyko lemtingas monsinyro A. Talačkos susitikimas su jaunu dievdirbiu Rimu Idzeliu. Svarbus monsinyro įrašas apie šį susitikimą – „įsidėmėjau jo gilią, ramias, švelnias akis“. Pirmoji Kryžiaus kelio kompozicija Anykščių bažnyčios šventoriuje buvo išdrožta 1981 m. Tai VI stotis „Veronika nušluosto Viešpačiui Jėzui veidą“. Joje – du į Golgotą vedamo Kristaus veidai – tikrasis ir tas, kuris amžinai išliko Turino drobulėje – Veronikos skaroje įsispaudęs Išganytojo veido atvaizdas. Anykščių Kryžiaus kelio skulptūrų Viešpaties veidas – skaistus kaip mūsų šiaurės ledas, tvirčiausias kenciančio ir nepalūžtančio stiprybės ir išsaugomo kančioje ramumo atitikmuo, pastaraisiais metais ypač giliai atskleistas poeto ir tapytojo Leonardo Gutausko kūryboje. Šeštosios kančios stoties kompozicijoje pavaizduoti trys asmenys: Kristus, Veronika ir kareivis, nors tvirtai laikantis surištąjį virvę, ginkluotas, bet persmelktas gilaus vidinio dramatizmo, ypač ženklus jo veide. Paskutiniosios stotys (nuėmimas nuo kryžiaus, laidotuvės) tiesiog spinduliuoja šilumą. Jos labai paprastos, aiškos ir vientisos. Prie jų norisi susikaupti, mels-tis, nurimti Drobulėje suvyniotą Kristų nešantys vyrai yra sukrėsti įvykusios tragedijos.

Laimingas miestas, jo šventovės erdvė, kurioje galime surasti tokį gilų, tokį įtaigų Kristaus kančios meninį įkūnijimą! Ir skaisčiame kaip ledas Viešpaties veide atpažinti savojo gyvenimo skausmą ir nebūtį, ir viltį, ir prisikėlimą. Ir monsinyro A. Talačkos likimą.

* * *

Ne kartą Monsinyro ištarta: tai, ką pasilieki sau – amžinai pražudai, tai, ką atiduodi kitiems, – amžinai yra tavo. 1999 m. gruodžio 12 d. monsinyras A. Talačka mirė, visiškai nieko sau nepasilikdamas. Net kapo vietos šventoriuje, kurį jis pavertė nacionalinės vertės skulptūrų galerija. Ir tai, ką sukūrė šventovės erdvėje, ir tai, ką sukau-pė namų celėje, – viską dovanavo parapijai. Kitąmet – dešimt metų, kaip šie meno turtai priklausomi miestui. Ar miestas suvoks šios dovanos vertę ir prasmę? □

Kultūros kelias „Kultūros“ priedo veidrodyje

Romualdo Kriauciūno pokalbis su „Draugo“ Kultūros priedo redaktore Aldona Žemaityte

Po sėkmingo pokalbio su „Draugo“ vyriausiąja redaktore Dalia Cidzikaite gavau paskatą pakalbinti Kultūros priedo redaktore Aldoną Žemaitytę.

– Prieš metus laiko iš kun. dr. Kęstučio Trimako perėmėte Kultūros priedo redagavimą. Kokiomis aplinkybėmis tai įvyko?

– Apie pasikeitimus „Draugo“ dienraštyje sužinojau iš atsitiktinių pokalbių ir užuominų. Žinojau, kad ilgametę „Draugo“ vyr. redaktore, vaizdžiai kalbant, „Draugo“ veidą, Danutę Bindokienę pakeitė jauna, perspektyvi mokslininkė Dalia Cidzikaite, Čikagoje apgynusi literatūros mokslo doktoratą. Iš patirties žinau, kaip sunku naujokui susivokti spaudos darbo specifiką. Senas spaudos vilkas Algimantas Čekuolis sakydavo: redaktorius į laikraštį įsigyvena tik po penkerių metų darbo jame. Manau, kad ir Dalia po tiek metų plaukios dienraštyje, kuris pastebimai gyvėja, kaip žuvis. Šiuo metu jai gal dar pritrūksta kietesnės valios, t.y. diktato, kaip vadovei, norinčiai reorganizuoti leidinį teigiama linkme.

O man praėjusių metų rugpjūtyje el. laišką parašė ilgametė „Draugo“ ir JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybos šefė Marija Remienė, kviesdama redaguoti Kultūros priedą. Iš pradžių atsisakinėjau, nes jau iki soties buvau prisivalgiusi redagavimo duonos. Vėliau sutikau redaguoti, bet tik laikinai. Praėjo visi metai, o tas laikinumas tesbesitėsia. Vis dėlto esu savo – kultūrinės spaudos – sferoje.

– Skaitytojams bent trumpai papasakokite apie save. Ir aš ne kažin ką apie Jus žinau. Bet matau, kad spaudos darbas Jums yra prie širdies.

– Turiu ganėtinai didelį spaudos darbo stažą – daugiau kaip 30 metų. Esu kultūros spaudos atstovė. Pradėjau nuo „Literatūros ir meno“ savaitraščio, perėjau tris jo skyrius (grožinės literatūros, publicistikos, dailės ir architektūros). Tai leido įgyti tam tikro universalumo. „Literatūroje ir mene“ dirbau ilgiausiai, su pertraukomis keliolika metų. Dar teko vadovauti „Nemuno“ žurnalo meninių apybraižų skyriui.

Kaip redaktorės, mano kelias prasidėjo su Lietuvos atgimimu. Būdama Vilniaus sąjūdžio tarybos narė, redagavau Vilniaus sąjūdžio savaitraštį „Vilniaus balsas“, kreipdama jį kultūros ir istorijos linkme. Po to, netikėtai man pačiai, atsirado „Dienovidis“ (nuo 1990 m. pabaigos), kuris 2000-aisias tapo kultūros ir meno žurnalu. Turiu prisipažinti, kad į jį sudėjau visą savo žurnalistinį patyrimą, visą širdį ir sielą. Su tokiu kapitalu „Dienovidyje“ buvau viename asmenyje vyr. redaktorė, korektorė, administratorė. Žinoma, juokauju dėl administravimo ir korektorstės, bet... neišvengiamai teko imtis visokio darbo, pradedant skubiu autorinių tekstų rašymu (po komentarą kas savaitę), baigiant korektūrų skaitymu: jas perskaitydavau dar sykį – po korektorės. Taip buvau išmokyta vos pradėjusi dirbti žurnalistinį darbą.

– Ar teko būti Amerikoje? Jei taip, ar lankėtės „Drauge“, ar teko susipažinti su leidėjais, redakcija bei administracija?

– Amerikoje tris savaites viešėjau 1994 m. pabaigoje, ateitininkų pakviesta į Ateities savaitgalį skaityti paskaitos. Tai buvo pirmoji ir turbūt paskutinė kelionė užjūrui. Viskas buvo labai įdomu, nauja, neregėta. O Čikagos ir Klyvlendo lietuvių vaišingumas – neapsakomas. Viešnagės metu mane globojo iš pradžių Dalia Kučėnienė, Irena ir Jonas Pabedinskai, Jolita ir Vytas Naručiai, paskui Jadvyga Damušienė, kuri man rodė tiesiog giminišką gerumą. Dėka jos susitikau su įvairiais žmonėmis, tarp jų prelatu Juozu Prunskiu, Marija ir Antanu Rudžiais, su ponais Lieponiais, o Klyvlende – su Ramute ir Algimantu Čepuliais, Reda ir Juozu Ardziais, radijo valandėlių vedėja Aldona Stempu-

žienė. Į „Draugo“ redakciją labai trumpam nuvežė Juozas Kojelis. Iš tos trumpos valandėlės atminty liko tamsokos redakcijos patalpos ir Danutė Bindokienė, iš kurios ėmiau interviu.

– Kokie sunkumai ir privalumai kyla, redaguojant savaitinį Priedą iš kitos Atlanto pusės?

– Kai kas nustemba, išgirdę, kad darbuojasi Čikagoje leidžiamame laikraštyje, ir mano, kad gyvenu ne Lietuvoje, o Amerikoje. Iš tiesų, tai aštuonių puslapių apimties laikraštį internetu galima nusiųsti į redakciją per keliolika minučių. Taip pat sėkmingai vyksta tarpusavio redakcinis ryšys tarp Vilniaus ir Čikagos. Arba net tarp Merkinės, kur gyvenu vasaromis, ir Čikagos. Tokia yra šiuolaikinių komunikacijų dovana žmonėms. Šalia tokių privalumų esama ir tam tikrų keblumų. Tarkim, noriu susisiekti su koku nors Amerikos lietuvių kultūrininku. Aš jo nesu nei mačiusi, nei girdėjusi. Prašau Marijos Remienės arba Dalios Cidzikaitės, kad apibūdintų tą žmogų ir jo veiklą, kad parūpintų jo adresą. Džiaugiuosi, kai gaunu gerų tekstų iš man asmeniškai nepažįstamų, bet malonių ir raštingų žmonių – Romualdo Kriauciūno, Stasio Goštauto, Prano Visvydo... Tiesa, su vienu autoriumi esu pora kartų pasimačiusi Vilniuje. Tai Antanas Dundzila, bet jį sunku prisiprašyti imtis rašto darbų. Turėdama progą, kurią suteikėte pasiūlęs šį pokalbį, noriu kreiptis į visus kultūrininkus JAV, Kanadoje, Australijoje, Europoje skaitančius „Draugą“ ir rašančius jam: nepatingėkite rašyti ne tik dienraščiui, bet ir jo Priedui. (Ačiū redaktorei Daliai, kad ji permeta man kultūros tekstus, siunčiamus jai.) Mano adresas nurodytas kiekvieno šeštadienio Priede, bet čia jį dar pakartojau: aldaze@gmail.com.

Labai malonu dirbti su kūrybingu maketuotoju, (tai daugiau nei maketuotojas, sakyčiau – Priedo dizaineris), fotografu Jonu Kupriu. Savo patarimais visuomet pagelbsti M. Remienė ir D. Cidzikaite. Klausėte, kaip gaunu (arba organizuoju) Priedui medžiagą. Vienus tekstus ir nuotraukas man atsiunčia el. paštu Užatlantės autoriai per „Draugo“ redakciją arba tiesiogiai. Yra tokių aktualių tekstų (spektaklių, knygų recenzijų, reportažų iš kultūros renginių), kad esu linkusi juos įdėti tučtuojau į artimiausius numerius. O kiti, ne tokie aktualūs ar įdomūs skaitytojui, gali palūkėti, tad autorių prašau neįsiseisti, jei jie ilgiau paguli kompiuterio archyve. Su Lietuvos autoriais lengviau: galima susitikti ir prie kavos puodelio aptarti temą, paskambinti telefonu arba parašyti el. laišką gerai žinomam adresu.

– Kai kurie iš mano pažįstamų skaitytojų teigia, kad prieš Jūsų redaktorstę Kultūros priedas buvęs per sausas, su neįdomiais, ilgais rašiniiais filosofinėmis, teologinėmis ar religinėmis temomis. O Jūs, bent jau pradžioje, buvote kritikuojama už per didelį dėmesį Lietuvos kultūriniam gyvenimui, taip lyg ir nuskriaudžiant kuklesnius meno, literatūros ir mokslo proveržius išeivijoje, ypač JAV. Ką apie tai manote?

– Ir mane pasiekė atgarsiai kritikos, kad Priedo turinį nusverianti Lietuvos temų ir problemų pusė. Bet ką aš galiu padaryti... Jei gyvenčiau Amerikoje, ypač Čikagoje, padėtis būtų kitokia. Dabar reikia tenkintis tuo, kaip yra. Kiekvieną gautą iš anapus Atlanto straipsnį, kai kada net ir ne visai kokybišką, stengiuosi kuo greičiau įdėti į Priedą. Tad dar sykį prašau: rašykite apie kultūros reiškinius JAV ir kituose lietuvių išeivijos telkiniuose. Esate visada laukiami ir džiaugsmingai sutinkami.

– Kokia yra pagrindinė Kultūros priedo užduotis?
– Viename savo komentare jau rašiau, kad

Aldona Žemaitytė prie Nemuno.

Grazinos Mareckaitės nuotr.

pagrindinė Kultūros priedo užduotis – būti metraštininku išeivijos kultūros istorijos, net ir aprašant kultūros naujienas bei aktualijas. Tai, kas šiandien atrodo kaip nelabai reikšminga informacija, po keleto dešimtmečių įgaus neeilinės svarbos. Kultūros priedas yra išeivijos kultūrinės veiklos veidrodis, o šiuo metu ir bendradarbiavimo tiltas tarp išeivijos ir Lietuvos kultūrininkų. Tik taip pasiteisina jame tekstai ir foto vaizdai iš Lietuvos.

– „Draugas“ ruošiasi švęsti ir tinkamai paminėti savo šimtmetį. Ar tame šurmulyje esate ką nors ypatingesnio numachiusi ir Kultūros priedui? Kiek metų jam skaičiuojate?

– Literatūros, meno ir mokslo priedas „Kultūra“ „Draugo“ dienraštyje atsirado ryšium su ant- rąja išeivių banga po Antrojo pasaulinio karo. Tai buvo pabėgėliai, savotiški tremtiniai iš okupuotos Tėvynės. Pirmasis Priedo redaktorius, ėmęs šio darbo 1951 m., buvo kunigas ir žurnalistas Juozas Prunskis. Po jo, rodos, apie 1957 m., buvo pakviestas redaguoti Kazys Bradūnas – savitas, stiprus poetas žemininkas. Jo poetinis talentas, universalizuotas kitomis kultūros temomis, Priedui suteikė ypatingo švytėjimo. Tai galbūt buvo Kultūros priedo aukso amžius. K. Bradūnui išėjus į pensiją, redaktorstės darbą tęsė jo mokinė Aušrelė Liulevičienė. Vėliau jį perėmė dienraščio vyr. redaktorė Danutė Bindokienė, o jai išėjus iš „Draugo“, trumpą laiką redaktoriavo kun. prof. Kęstutis Trimakas. Jam buvo itin sunku, nes neturėjo ankstesniųjų redaktorių ryšių ir savaitinio leidinio leidybos patirties. Vienas asmuo negali užpildyti viso žurnalo ar savaitraščio, nors tokių atvejų lietuvių spaudos istorijoje ir pasitaikė (prof. Pranas Dovydaitis). Nuo 2009-tųjų, „Draugo“ jubiliejinių metų pradžios, manau, bus tikslinga atsidėti Priedo istorijos studijoms Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos archyvuose. Ten bus galima surasti itin vertingos medžiagos ir, nupūtus laiko dulkes, šiandieniniame Priede publikuoti tai, kas jau tapo augsine „Draugo“ istorija.

– Ačiū Jums už laiką, mintis ir rūpestį kultūriniais Lietuvos ir mūsų išeivijos gyvenimo proveržiais. □

Palikimas grįžta į Lietuvą

Ramunės Lapas ir Julijos Mušinskienės pokalbis

Spalio 4 d. Lietuvių dailės muziejuje PLC Lemonte buvo atidaryta konkursinė paroda „Lietuvos tūkstantmečio aidas išeivijoje“. Apie ją, konkurso žiuri ir konkurso laureatus Priede (Kultūros priedas, Nr. 37) jau rašė Stasys Goštautas. Parodos atidaryme dalyvavo ir Lietuvos dailės muziejaus atstovė, konkurso kuratorė Julija Mušinskienė. Su viešnia iš Lietuvos kalbėjomės ne tik apie šią bei kitas ciklo parodas, bet ir apie vis platesniu srautu į Lietuvą sugrįžtančią išeivijos dailę apskritai.

– Penkių parodų ciklas Lietuvoje ir Čikagoje – kam ir kaip kilo ši iniciatyva?

– 2004 m. Lietuvos dailės muziejuje lankėsi Leonas Maskaliūnas, inžinierius, JAV lietuvių visuomenės veikėjas, filantropas, tuomet jau perėmęs ir Čikagos Čiurlionio galerijos, Inc., valdybos pirmininko pareigas. Muziejaus direktorių Romualdą Budrį svečias informavo apie naują galerijos vadovybę, papasakojo, kad įvykdžiusi galerijos steigėjų užsibrėžtą tikslą – t.y., surinkusi ir perdavusi Lietuvai išeivijos dailininkų kūrinių rinkinį, parodų ši galerija neberuošia, bet tebeturi premijų fondą, kurį įsteigė dailininkai Mikas J. Šileikis ir Teofilis Petraitis. Premijos buvo skiriamos nuo 1977 m., ir galerija šį fondą norėtų toliau naudoti išeivijoje bei Lietuvoje rengiamų parodų dalyviams premijuoti. Lietuvos dailės muziejus, vaisingai bendradarbiavęs su Čikagos Čiurlionio galerija, Inc., grąžinant į Lietuvą išeivijos dailininkų kūrinius, mielai priėmė šią iniciatyvą ir pasirašė bendradarbiavimo sutartį, numatančią 2005–2009 m. bendrai organizuoti išeivijos dailininkų Miko J. Šileikio ir Teofilio Petraičio premijų dailės konkursus, kurie pakaitomis kas antri metai bus rengiami Vilniuje (2005, 2007, 2009) ir Čikagoje (2006, 2008). Visų konkursinių parodų tikslas tas pats – pasitinkant Lietuvos vardo tūkstantmetį gaivinti ir stiprinti lietuvių visuomenės istorinę savimone, aktualinti Lietuvos istoriją, atverti kultūrinės tradicijos savitumą, skatinti šios tradicijos interpretacijas. Čiurlionio galerija, Inc., įsipareigojo skirti šešias premijas konkurso žiuri atrinktiems kūriniams: tris M. J. Šileikio premijas (500, 300 ir 200 JAV dolerių) už tapybos ir

Prieš likimą.

dail. Vilija Eivaitė

skulptūros kūrinius ir tris tokio pat dydžio T. Petraičio premijas už akvarelės ir grafikos kūrinius. Buvo sutarta, kad galerijos atstovai pagal galimybes dalyvaus premijų įteikimo ceremonijoje Vilniuje, o Lietuvos dailės muziejus padės galerijai rengti konkursines parodas Čikagoje.

– Taigi, surengta ketvirtoji šio bendro Lietuvos dailės muziejaus ir Čiurlionio galerijos, Inc., projekto paroda. Skambus jos pavadinimas – „Lietuvos tūkstantmečio aidas išeivijoje“ – tarsi prognozuotų didelį jos mastelį ir gausybę dalyvių, tačiau paroda gan kukli. Ar ji atitiko Jūsų lūkesčius?

– Man sunku atsakyti į šį klausimą. Jums gal geriau matyti, kuri paroda išeivijoje didelė, kuri ir dėl ko „kukli“. Parodoje eksponuojami 27 dailininkų kūriniai, ir Lietuvių dailės muziejuje visa ekspozicinė erdvė yra užpildyta. Man atrodo, kad ekspozicija graži ir turininga. Galėčiau prisiminti pernai rudenį Radvilų rūmuose Vilniuje veikusią trečiąją konkursų ciklo parodą „Lietuvos laikas“, kurioje dalyvavo netikėtai daug dailininkų – 91! Ekspozicija buvo „tiršta“ – visų kūrinių net negalėjome sukabinti. Taigi buvo ir nepatenkintų. O vertinimo komisijai – LDM direktoriui Romualdui Budriui, menotyrininkei Nijolei Tumėnienei, dailininkams Valentinui Antanavičiui, Kęstučiui Grigaliūnui, Gediminui Piekurui – teko itin sunkus uždavinys: įvertinti daugiau kaip 200 kūrinių, premijas skiriant tik 6 dalyviams.

Kalbant apie konkursinę parodą „Lietuvos

tūkstantmečio aidas išeivijoje“ Lemonte nevertėtų užmiršti, kad šiemet tai jau antroji konkursinė paroda – ankstų pavasarį, kiek žinau, Čiurlionio galerijoje Jaunimo centre buvo surengta konkursinė paroda šios galerijos 50-mečiui paminėti (premiąs čia skyrė žymi išeivijos dailininkė, kultūros ir meno mecenatė Magdalena B. Stankūnė), kurioje dalyvavo per 60 dailininkų iš įvairių pasaulio kraštų. Kai konkursinės parodos rengiamos kas pusmetį, gal nerealų tikėtis, kad kiekvienoje iš jų bus po pusšimtį ar daugiau dalyvių.

Norėčiau pažymėti, kad ir bendrųjų parodų, ir konkursinių dailės parodų mecenatystės tradicijas Čikagoje po gana ilgos pertraukos atgaivino Čiurlionio galerija, Inc., 2006 m. Lemonte surengusi konkursinę parodą „Išeivijos kelias“. Joje pirmą kartą mačiau Freiburgo meno mokyklos auklėtinių tapytojo Juozo Mieliulio ir skulptoriaus Ramojaus Mozoliausko puikius kūrinius (jie buvo įvertinti Miko J. Šileikio premija); parodoje dalyvavo ir „trečiosios bangos“ dailininkai, ir išeivijoje gimę bei augę lietuvių menininkai.

– Kaip svarbu buvo, kad kūriniai atitiktų parodos temą? Ir ar priimtina, kad parodoje, kurioje pagal nuostatus turėtų būti grafika – akvarelė – tapyba – skulptūra, matome, pvz., keramikos darbus?

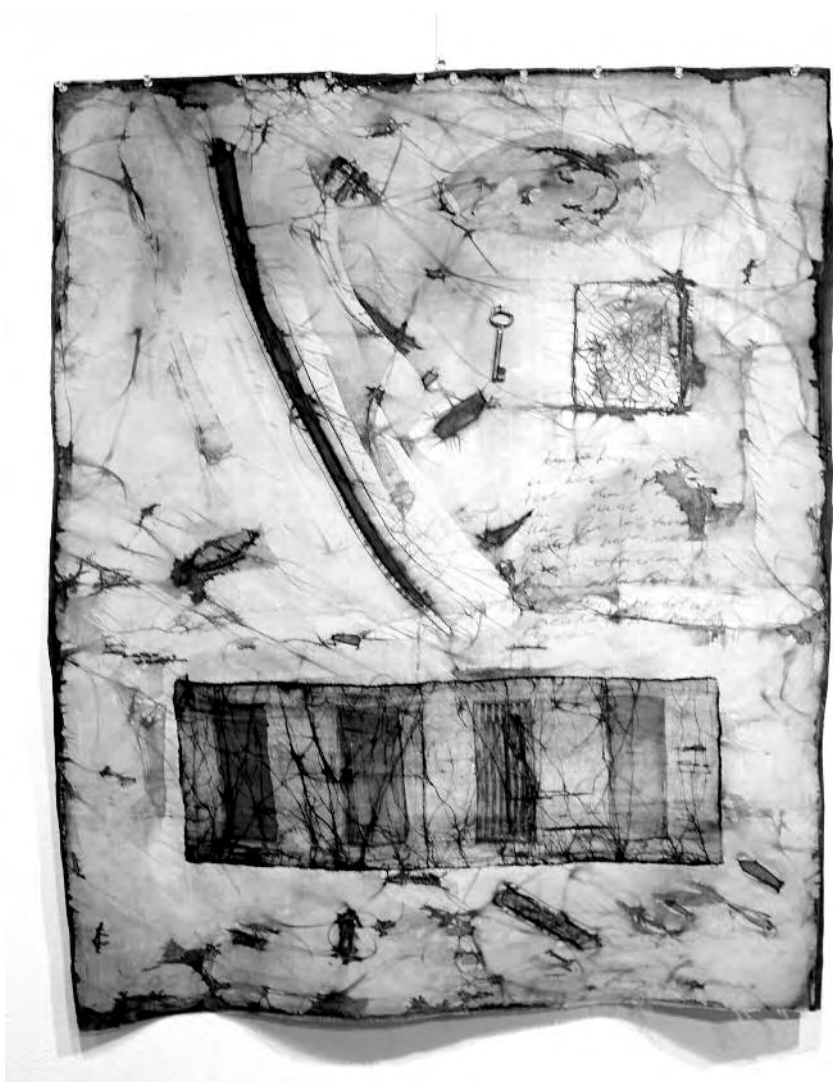
– Idėja ir realybė skiriasi visad, čia jau nieko nepadarysi. Idealu, jei parodos tema ir kūrėjo vizija sutampa. Toks pavyzdys galėtų būti parodoje eksponuota Lauros Naris-Lapinskienės skulptūrinė kompozicija „Chronologija. Lietuvos istorija“, kuriai vertinimo komisija skyrė Čiurlionio galerijos, Inc., specialiąją premiją. Tačiau surengti ekspoziciją tik iš istorinę temą atitinkančių kūrinių kažin ar įmanoma, nebent pasitelktume muziejinius rinkinius. Šiandien kuriantys dailininkai išreiškia tai, kas jiems rūpi dabartyje.

Dėl parodos nuostatuose apibrėžtų technikų. Norėčiau priminti, kad Mikas Šileikis savo vardinę premiją įsteigė 8-to dešimtmečio viduryje, pagerbdamas savo mirusios žmonos atminimą ir siekdamas, jo žodžiais tariant, „paremti Čiurlionio galerijos, Inc., kultūrinę veiklą ir paskatinti mū-

Premijų laimėtojai. Iš k.: Laura Naris-Lapinskienė, Liucija Kryževičienė, Petras Aleksa, Ramojus Mozoliauskas, Aras Volodka.

Laimos Apanavičienės nuotr.

Durys be rakto.

Atkelta iš 4 psl.

sų dailininkus kurti bei augti nepelningame jų pasaulyje. Kito mecenato – Lietuvos savanorio, Kauno meno mokyklos auklėtinio, dailės pedagogo, akvarelininko ir tapytojo Teofilio Petraičio premija jo valia buvo įsteigta po dailininko mirties 1978 m. iš šiai galerijai patikėto jo palikimo. Taigi pralėkė keli dešimtmečiai, atėjo kita dailininkų karta su sava išraiška ir savomis technikomis. Manau, kad labai išmintingai pasielgė jau ankstesnės parodos „Išėjimo kelias“ rengėjai ir vertintojai, sumanę įsteigti dar tris premijas (po 300 JAV dolerių) kūriniams, sukurtiems kitomis technikomis ir negalintiems pretenduoti nei į Miko J. Šileikio, nei į Teofilio Petraičio premijas. Įvairios medžiagos bei technikos tik praturtina ekspoziciją – garbieji donatoriai tam greičiausiai neprieštarautų.

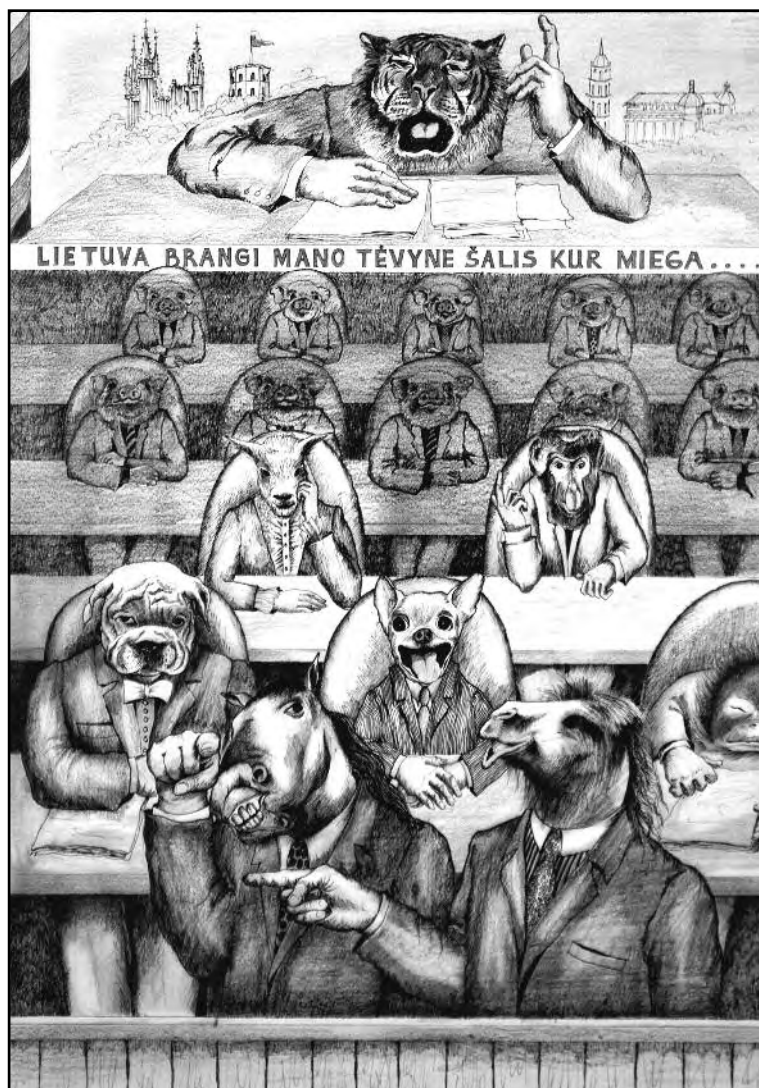
– Penktoji, paskutinioji ciklo paroda jau labai greitai, kitų metų pradžioje, vyks Lietuvoje. Kaip iki šiol Lietuvos dailininkai priėmė kvietimą dalyvauti tokiose konkursinėse parodose? Beje, ar kiekviena paroda sulaukė savo katalogo?

– Šia paroda – „Lietuvos tūkstantmetis“ – Lietuvos dailės muziejus kaip tik ir pradės 2009-uosius – Lietuvos vardo tūkstantmečio ir Vilniaus, kaip Europos kultūros sostinės, – metus. Ją numatoma atidaryti Lietuvos dailės muziejaus Radvilų rūmuose sausio 15 d. ir veiks ji iki kovo 16 d. Rengdami pirmąją ciklo parodą „Lietuvos kelias“, skirtą Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 15-osioms metinėms, turėjome abejonių: ar menininkus sudomins konkurso tema, ar dalyvaus jaunimas? Nuogastavome be reikalo: paaiškėjo, kad daugelis Lietuvos dailininkų nesibaido nacionalinės istorijos diskurso ir neturi kompleksų dėl parodų dedikacijų, klestėjusių sovietmečiu. Parodoje dalyvavo 52 dailininkai, dauguma jų neabejotinai – priskirtini prie įdomiausių šiandienos Lietuvos dailės kūrėjų.

Kaip jau minėjau, pernai parodoje „Lietuvos laikas“ dalyvavo labai daug įvairių kartų dailininkų – nuo klasiko Stasio Jusonio iki jo anūko Lino, studijuojančio Vilniaus dailės akademijoje. Tikimės, kad „Lietuvos tūkstantmetis“ sulauks ne mažiau dalyvių, ir šįkart jų kūrybai nebus taip ankšta: LDM direktorius Romualdas Budrys pažadėjo, kad šiai konkursinei parodai vietos bus skirta tiek, kiek reikės, – kad ir visi Radvilų rūmai.

Rengiant „Lietuvos laiką“ ne vienas jos daly-

dail. Irena Šaparnienė

Lietuvos valdžia.

dail. Zita Sodeikienė

vis prisipažino, kad parodoje dalyvauja ne vildamasis laimėti premiją, bet tikėdamasis, kad vėl bus leidžiamas tokio lygio parodos katalogas, koks lydėjo pirmąją konkursinę parodą „Lietuvos kelias“. Beje, minėtoje LDM ir Čiurlionio galerijos, Inc., sutartyje apie konkursinių parodų katalogų leidimą nėra nė užuominos. Tikriausiai daug kas supras kodėl: katalogų parengimas ir leidyba dažnai yra pati brangiausia parodos dalis. Laimė, pirmosios konkursinės parodos „Lietuvos kelias“ atidaryme dalyvavo Čiurlionio galerijos, Inc., valdybos narė M. B. Stankūnė, gerai žinanti, ką dailininkui reiškia parodos katalogas, taip pat tuometinė Lietuvių Bendruomenės kultūros tarybos pirmininkė M. Remienė, o per premijų ir diplomų įteikimo iškilmes Valstybės dienos išvakarėse parodą apžiūrėjo iš JAV atvykusios dailininkės A. V. Eiva ir dabar jau a. a. šviesaus atminimo Elena Urbaitytė. Ekspozicija viešnioms padarė didelį įspūdį, ir Užatlantę pasiekė teigiami atsiliepimai. Parodai jau baigiantis, gavome Čiurlionio galerijos, Inc. valdybos pirmininko Leono Maskaliūno laišką: galerija džiaugiasi „Lietuvos kelio“ sėkme ir nutarė finansuoti parodos katalogo leidybą. Kūrinius katalogui fotografavo šios srities meistras Antanas Lukšenas. Čiurlionio galerija, Inc., finansavo ir 2006 m. Lemonte surengtos parodos „Išėjimo kelias“ katalogą, kurį taip pat leidome Lietuvoje. Ačiū galerijai ir už „Lietuvos laiko“ katalogą, kuris gerokai storesnis už ankstesnius. Galerija numatė finansuoti ir šiemetinės parodos „Lietuvos tūkstantmečio aidas išėjimo“ katalogą, tad norėčiau paraginti jos dalyvius pateikti šiam leidiniui medžiagos apie savo kūrybinę veiklą.

– Ar Jums žinoma, kaip toliau bus naudojami dail. Miko J. Šileikio ir Teofilio Petraičio fondai, ar ir toliau bus teikiama jų vardinės premijos?

– Ačiū už klausimą, bet į jį negaliu atsakyti. Nebent dar kartą pasidžiaug-

čiau, kad Miko J. Šileikio ir Teofilio Petraičio premijų dailės konkursų ciklas išskėlė iš užmaršties garbiųjų donatorių vardus, priminė taurius jų siekius ir gan retą – ne tik šiais laikais – poelgį: savo užgyventą turtą jie abu paskyrė dailininkų kūrybai skatinti ir įvertinti.

Tęsinys kitame numeryje.

Taipei vyriškis.

dail. VizGirda

Prisilietimas prie archetipinės energijos

Miglės Kosinskaitės tapybos paroda

PERPETUA DUMŠIENĖ

Paroda: interpretacijos

Kartais taip būna, kad viskas savaime harmoningai dera, tada apima lengvas palaimos jausmas. Taip buvo ir skaidrią spalio pabaigos dieną, kai žmonės rinkosi į parodą Kauno Ryšių muziejuje. Gamtoje jautėsi lengva pusiausvyra tarp spalio spalvų elegancijos ir būsimą lapkričio tyro, giedro, rūstoko tikrumo. Tokia pat buvo ir parodos nuotaika – dailininkės portretiniai personažai irgi skleidė giedrą elegancijos ir tikrumo vibraciją.

Parodoje buvo labai daug žmonių. Ypač ma-lonu, daug jaunimo. Buvo labai daug fiziškai gražių, elegantiškų ir dvasiškai giedrų žmonių.

Apie dailininkę Miglę Kosinskaitę reikėtų pasakyti pagrindinę tiesą – tai tokia menininkė, kuri myli meną savyje, o ne save mene. Nepaprastai darbšti, atsidavusi savo pašaukimui, kukli ir netgi nekalbi. Visa, ką reikėtų pasakyti, yra jos kūrinuose. Aš tikiu, kad ateis laikas, kai menotyrininkai turės gerai pasidarbuoti, nes iš Miglės darbų jie bandys atkurti moters dvasinį portretą. Ir ras jame tokią turtinę gamą: tarsi būtų skaitomi visų epochų išpildai moters genetiniame kode, tarsi mes galėtume matyti, kaip

formuojasi naujos galaktikos ir nauji pasauliai – tokia aukšta kūrybinė temperatūra. Štai portreto moteris lyg Viduramžių šventoji ar senųjų liaudies dainų moteriškoji siela, o čia – atverčiame Antikos išpildą ar išdykėliškus, koketiškus Naujuosius amžius. O šit didžiulis tapybos darbas ypač išpūdingas – jame jau mūsų laikų dramatismas, kai personažas stengiasi, bet jau nepajėgia išlaikyti vientisumo. Ir moteris, bandanti save apibrėžti kaip personažą, jau pabyra, tarsi išriedėtų kas sau raudonieji kraujo kūneliai ar paskutinės kraujo raudonumo šermukšnių uogos. Būtent toks moters portretas ir yra parodos plakate. Sukrečiantis, dramatiškas, apibendrinantis, – įtampa, elegancija, skausmingas neišvengiamas išsibarstymas.

Iš parodos išėjau nepaprastai dvasiškai pakylėta, kupina kažkokios keistos vidinės jėgos. Ilgai bandžiau atspėti, kas turėjo tam perkeitimui įtakos. Tai įvyko dėl susilietimo su archetipine energija, užkoduota atskirų epochų

Nuotraukose – Miglės Kosinskaitės darbai.

Nijolė Arbaitė (Arbas), išeivijos atstovė, prie Miglės Kosinskaitės kūrinio.

dail. Miglė Kosinskaitė

tipažų moterų portretuose. Archetipas mus keičia, jis sustiprina mūsų integralumą, suteikia ištvermės. Dailininkei buvo lemta archetipus pajusti ir pamilti, o tada atėjo laikas, kai jie ėmė ją pačią auginti, kelti, per ją, tarsi mediumą, ėmė veržtis į pasaulį. Energija juk niekur nedingsta, ji tik transformuojasi, tad žmonės, atėję į parodą, ją irgi pajunta.

Ir po susilietimo su paveikslais, išspinduliuojančiais tą archetipinę energiją, palieka didžiulis turtas, su kuriuo kiekvienam dar teks daug ką nuveikti puoselėjant ir kuriant savo sielą.

Paroda: faktai

Spalio 24 dieną Kaune, Ryšių istorijos muziejuje, buvo atidaryta menininkų Miglės Kosinskaitės ir Aliaus Berdenkovo kūrybos darbų paroda. Ji veiks iki lapkričio 19 dienos. Kūrybinis duetas Miglė Kosinskaitė (tapyba) ir Alius

Berdenkovas (skulptūra) pirmą kartą debiutavo šių metų pavasarį vienoje iš 40-ties projekto „Menas senuosiuose Lietuvos dvaruose“ parodų. Iki tol vienas kito kūrybą pažinę tik iš nuotraukų, menininkai ryžosi drąsiam eksperimentui, ir jų lūkesčiai pasitvirtino – tai jau ketvirta paroda, kurią autoriai pristato kartu.

Parodoje menininkė eksponuoja 18 tapybos darbų, iš kurių 10 žiūrovui pristatomi pirmą kartą. Aliaus Berdenkovo skulptūros sudaro puikią dermę ir kartu opoziciją Miglės Kosinskaitės elegantiškai moterų portretų galerijai. Skulptūros pasižymi alegoriškumu, dekoratyvia, grakščia forma ir šmaikščia ironija.

Šio menininkų dueto parodos atidarymo vakarą garso kompozicijas atliko ir jaukią nuotaiką kūrė ne mažiau įdomus gitaros meistrų duetas. Puikiai pažįstami, ypač vyresnės kartos muzikos gerbėjams, Arūnas Navadničėnas („Veto Bank“) ir Arvydas Sriubas („Tigro metai“) improvizavo tapybos ir skulptūrų fone.

Miglė Kosinskaitė. Trumpai apie asmenį ir kūrybą

Miglė Kosinskaitė, būdama viena populiariausių dailininkių Lietuvoje, kasmet pristato bent po keletą personalinių parodų. Dailininkė gimė 1965 08 14 Vilniuje. 1983 m. baigė Vilniaus 31-ąją vidurinę mokyklą. 1983–1989 metais studijavo Valstybiniame dailės institute (dab. VDA), įgijo tapytojos ir pedagogės specialybę. Nuo 1989 m. dalyvauja parodose. Nuo 2001 m. priklauso Lietuvos dailininkų sąjungai.

Dailininkė jau keleri metai yra ir Kauno rajone esančio Babtyno-Žemaitkiemio dvaro plenerų kuratorė. Kauno rajone esantis dvaras nuolat rengia originalius kultūros renginius – dailininkų plenerus, Pažaislio festivalio

Simpoziumas: vizija ir tematika

Dr. V. Narutis: „Per 40 metų nesikeitė pastangos siekti Lietuvai ir lietuvybei gerovės, tačiau konkretūs siekiai keičiasi su kiekvienu simpoziumu”.

Dr. Vytautas Narutis – nebe naujokas mokslo ir kūrybos simpoziumų (MKS) ruošos darbuose. 1997 m. Lietuvoje vykusiam X Mokslo ir kūrybos simpoziume jis vadovavo mokslinės programos komitetui; XII, ruoštame Pasaulio lietuvių centre, Lemont, IL, dr. V. Narutis buvo MKS tarybos pirmininkas; XIII simpoziume 2005 m. jis (kartu su dr. S. Bačkaičiu) vadovavo programos komitetui. Dr. Narutis yra ir š. m. lapkričio 26–30 d. Pasaulio lietuvių centre vyksiančio XIV Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo (PLMKS) organizacinio komiteto kopirmininkas (kartu su dr. S. Bačkaičiu). Dėkojame dr. V. Naručiu už sutikimą pasidalyti mintimis apie ruošos darbus.

– Kas, besiruošiant XIV Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumui, jau atlikta, kokie darbai dar laukia savo eilės?

– Programa jau eina prie pabaigos, tačiau laukia aibės darbų, ypač informacijos paskleidimas.

– Kaip sekasi suderinti paruošiamuosius simpoziumo darbus su Lietuvos Švietimo ir mokslo ministerija?

– Nepaprastai gerai! Kitaip juk ir būti negali... Čia pradžioje daug padėjo Lietuvos Mokslo akademija ir Lietuvos Mokslininkų sąjunga, kuri prieš dvejus metus entuziastingai padėjo suorganizuoti susitikimą; jame gavome Švietimo ir mokslo ministerijos visaprasmią pasižadėjimą bendradarbiauti. Esame dėkingi, kad Švietimo ir mokslo ministerija suprasdama simpoziumo strateginę svarbą, sutiko padėti. Joje jau turime vieną asmenį specialiai šio simpoziumo reikalams, taip pat vieną ilgalaikį kontaktą eilei kitų mokslo ir kūrybos simpoziumų. Mes gerai suprantame, kad be Lietuvos paramos tokio plačiašakio simpoziumo negalėtume suruošti. Švietimo ir mokslo ministerija sukvietė darbo grupę, kuri suvienijo Lietuvos mokslines institucijas. Darbo grupei vadovauja pati Švietimo ir mokslo ministerija. Per metus sukūrėme sesijoms viziją ir tematiką, ieškojome sprendimų pranešėjų kvietimui, gauname ir logistinę paramą, ypač PLMKS programos leidinio atveju.

– Pirmasis MKS suruoštas Čikagoje 1969 m., ar jo tikslai ir siekiai per 40 metų yra pasikeitę?

– Nesikeitė pastangos siekti Lietuvai ir lietuvybei gerovės, tačiau konkretūs siekiai kiekvienam simpoziumui keičiasi, kaip keičiasi ir laikai.

Jei jie nebūtų keitęsi, nebebūtų ir simpoziumų.

Galime paminėti keletą buvusių siekių: siekti kultūrinio bendradarbiavimo, lietuvybės išlaikymo (išrūpintas akademiko Zigmo Zinkevičiaus atvykimas į simpoziumą, nors ir per *geležinę uždangą*); siekti nepriklausomos Lietuvos (simpoziume dalyvavo prof. Vytautas Landsbergis); siekti mokslininkų bendradarbiavimo – *geležinės uždangos* pralaužimo (1987 m. iš Lietuvos atvyko daugiau kaip 100 mokslininkų, kai kurie – per Meksiką); siekti atkurti Vytauto Didžiojo universitetą (1987 m. simpoziumas suorganizavo didelę dalį universiteto Senato); siekti vakarietiškos dvasios/permainos Lietuvos švietimo reformoje (1997 m. atvyko Lietuvos universitetų rektoriai). Pasibaigus šiam – keturioliktajam – simpoziumui, manau, džiaugsimės įvykdyti ne mažesniais siekiais.

– Jums teko pirmininkauti MKS tarybai, 2003 m. ruošiant XII simpoziumą, įvykusį Pasaulio lietuvių centre. Tame simpoziume nemažą visuomenės susidomėjimą sukėlė Lietuvai (ir mums visiems) labai svarbios temos – protų nutekėjimas ir globalizacija. Ar šį kartą taip pat bus kreipiamas dėmesys į tuos opius klausimus?

– Globalizacija ir protų nutekėjimas yra svarbu Lietuvos moksliniam ir kultūriniam pasauliui. Klausimai bus keliami ir šiame PLMKS, tik jau kita kryptimi – t. y., kiek tų protų sugrįžo į Lietuvą, kaip tą sugrįžimą pagyventi, kokios galimybės. Ta tema bus plenarinė sesija, kurioje bus paminėti ir konkretūs žingsniai – organizacija tam protų grįžimui vykdyti. Keliose sesijose, kuriose pasisakys ir aukštesnio rango dalyviai, bus kaip tik diskutuojamos galimybės Lietuvoje.

Šis klausimas iškilo jau 2000 metais MKS Vilniuje, kai du poliai – a) išvykėliai yra tėvynės išdavikai; b) išvykimai neišvengiami, tad juos reikia realiai remti – pakartotinai prašė manęs, kaip JAV Mokslo ir kūrybos simpoziumo organizavimo pirmininko, pasisakyti tuo klausimu. Aš to nepadariau, tik siūliau prisiminti, kad per šimtmetį daug išvykusiųjų lemtingai prisidėjo prie Lietuvos atstatymo ir siūliau siekti grįžtamumo (fizinio bei dvasinio) vizijos. Tam siūlymui jaučiau pritarimą. Buvo iškeltos grįžtamumui kliūtys, nagrinėtos problemos, diskutuotos pasikeitimų galimybės.

Lietuva – jos mokslininkai ir vadovybė – buvo labai pozityviai nusiteikusi grįžtamumui. Ir 2000-aisiais, ir 2005 metais simpoziume sutarėme, kad būtų duota atskira parama jauniems doktorantams atvykti į simpoziumą su pranešimais. Jie atsiliepė iš įvairių kraštų, net iš Sibiro, JAV, Japonijos ir kitur. 2005 m. simpoziume jau dalyvavo ir keli, kurie buvo sugrįžę į Lietuvą. Keturioliktame PLMKS taip pat diskutuosime, kaip padidinti sugrįžimą ir pagyventi bendradarbiavimo ryšius.

Šia linkme noriu iškelti ir kelias naujas kryptis: 1. Bus pristatomos naujos Lietuvos iniciatyvos mokslo srityje – slėnių iniciatyvos (pagal JAV „Silicon valley” tipą); 2. Tikiuosi, kad mūsų jaunąją kartą (kuri siekia bakalauro) pasiseks supažindinti su Lietuva ir galimybe apsilankyti, kad ir profesiniais tikslais.

– Ko labiausiai tikėtės iš šio, sukaktuvinio, švenčiančio 40 metų jubiliejų, PLMKS?

– Įnešti daugiau energijos Lietuvos strategijai: sprendimai energetikoje ir žalios planetos klausimais (nedarykime mažų planų, nebijokime didelių); plėtoti lituanistinių mokyklų gyvastį JAV, Kanadoje ir Europoje; aptarti lietuviškų archyvų išeivijoje ateitį; pagyventi ir konkretizuoti mokslininkų grįžimą į Lietuvą; surasti naujų galimybių bendravimui tarp lietuvių mokslininkų; atverti galimybes mūsų jaunimui į Lietuvos sferą; pristatyti inovacines strategijas Lietuvoje; išvelgti, kaip reiktų siekti dvasiškai ir fiziškai sveikos Lietuvos, taip pat išeivijos.

– Ko tikėtės iš lietuviškosios visuomenės?

– Siūlau: svarbiausia – dalyvaukite! Ypač raginkite savo jaunimą, kad simpoziume dalyvautų: turės progų susitikti pažįstamų, buvusių mokslo draugų, dabar išsisklaidžiusių po visą pasaulį.

– Kokia, Jūsų nuomone, simpoziumų ateitis, ar jie bus ir toliau ruošiami pakaitomis su Lietuva?

– Simpoziumai, neabejoju, vyks ir toliau. Kur jie bus ruošiami, reikės spręsti kiekvienam simpoziumui atskirai ir atsižvelgti į esamą padėtį, siekius, galimybes. Iš esmės Lietuva yra pasirengusi padėti, kiek reikia, jei mokslininkai užsienyje (ypač JAV) organizuojasi. Tačiau norėčiau pridėti diskusijai temą apie galimybes – jos yra įvairios. Anksčiau protų nutekėjimas vyko į JAV, dabar jis smarkiai pasuko į Europą, tad, galvojant lanksčiai, pasikeitė ir vietovių galimybės. Be Lietuvos, vietovės gali būti įvairios: JAV, Europa, Anglija...

Kalbino
Danutė Bindokienė

Atkelta iš 6 psl.

koncertus, elitinio kino peržiūras, atviras kūrybos akcijas. Šiame labai įdomią istoriją turinčiame dvare ant Nevėžio kranto dailininkė šiuo metu ir gyvena. Dvaro savininkas M. Šventoraitis ėmėsi atkurti Babtyno dvarą kaip miesto meno ir kultūros centrą provincijoje. Menininkų kūrybine rezidencija ir kultūrinio turizmo traukos centru tapusio dvaro pastatus ir aplinką savininkas restauruoja pagal išlikusią ikonografinę medžiagą. Atkuriami ne tik statiniai, bet ir želdiniai, gėlynai, medžių alėja, dvaro teritorijos kampas ženklinę koplytstulpiai. Reikia manyti, kad gyvenimas sename dvare, (jis įkurtas XVI amžiuje) irgi daro įtaką dailininkės kūrybai.

Darbo dienomis dailininkė atsiskyrusi pluša savo dirbtuvėje Kaune, Šančiuose. Tai labai keistas rajonas, sovietiniais laikais čia buvo karinis miestelis, vėliau namai stovėjo tušti ir apleisti. Dabar čia kuriasi patys drąsiausi pirmieji gyventojai. Kai pagalvoji, tai įdomi dailininkės lemtis – prikelti viską iš griuvėsių ir apšviesti kūrybos dvasia. Šeima dvasiškai palaiko dailininkės kūrybą, jos

dukra Agnė – dizainerė, o sūnus Mantas lanko Kauno dailės gimnaziją.

Iš kur ateinate, mano darbai?...

SAULĖ KISARAUSKIENĖ

Likimo valia jau pusšimtį metų einu Vilniaus šaligatviais. Čia „prigijau“ ir suaugau su juo kaip tie seni suvargę, apkapoti, sulopyti, sužeisti medžiai. Myliu Vilnių. O vis dėlto iš nuslydusių metų rūko labiausiai šviečia mano gimtasis miestas, prieškarinis Kaunas. Prisiminimuose jis pasidengė savotiška spalva ir nuotaika – sumišai atkeliauja geležinkelio kvapas ir „Spindulio“ spaustuvės užesys iš Miškų gatvės 11 numerio, Nemuno pakrančių drėgmė ir Laisvės alėjos šurmuly. Ir dar – amžiams pradingęs kauniečių bendravimo savitumas, tikrai kitoks nei kur nors, kupinas savitarpio pagalbos ir didelio žmogiško orumo.

O į Kauną pirmiausia atkeliavo teta Juozapota ir jos pusseserė Bogusė. Pirmasis pasaulinis karas jas nubloškė į St. Peterburgą. Ten jos pergyveno ir revoliuciją. Matė tai, apie ką ir vėliau pasakodama verkdamas dėl nepaaiškinamos skriaudos ir žiaurumo. Iš St. Peterburgo pėsčiomis sugrįžo į Lietuvą. Tačiau parsinešė ir St. Peterburgo – rečiausio miesto vaizdą, vis lygindavo beatsikuriantį nepriklausomybės metų Kauną su juo. Mokėjo džiaugtis naujai pastatytais klinikų, banko rūmais, gėrėjosi pašto pastatu, universitetu, muziejumi ir kt. Juk rado po karo Kauną purviną, apgriautą ir daugybę netvarkos, net ir Laisvės alėja tūrėjo medinius šaligatvius. Totos akyse Kaunas keitėsi, ir man jos aprodytas Kaunas buvo didelis didelis miestas, – vien išsukus iš Vilniaus gatvės, iš senamiesčio, į plačią Laisvės alėją ir pamčius jos tolumoje šviečiančią Įgulos bažnyčią, o alėjos vienoje ir kitoje pusėje vertus dėmesio objektus, atrodė, kad patekai į Lietuvos centrą. Čia kryžiovos keliai bohemos, poetų, profesūros ir eilinių piliečių, kurie dalyvavo visame šitame katile, būdami tai veikėjais, tai stebėtojais.

Būtų galima rašyti ilgus pasakojimus apie Kauno muzikinio teatro solistus ir balerinas, apie žymesnius spektaklius. Save gerbiantis kaunietis laikė garbe ir būtinybe ką nors iš jų pamatyti. F. Šaliapino atvykimas į Kauną buvo pasididžiavimo renginys, na, o E. Petrauskienės suruoštas maestro priėmimas, ypač iškilmingai ir kaip reta gražiai pasipuošus, ilgai netilo vakarėlių pokalbiuose.

„Pelėdynė“ – Kauno meno mokykla, jos dėstytojai ir studentai daug įdomaus ir bravūriško įnešė į miesto gyvenimą. Ką jau kalbėti apie poetus, universiteto dėstytojus ir, žinoma, garsiųjų kavių – „Konrado“ arba „Metropolio“ – lankytojus.

Gyveno čia ir didelis paprastų kauniečių bičiulis – visuomet skubantis, visuomet ką nors pamiršęs ir vėl prisiminęs Juozas Tumas-Vaižgantas. Jis sutuokė ir tetą Juozapotą, ir mano tėvelius, o vėliau sutikęs vis ko nors paklausdavo, ką nors gero pasakydavo. Teta Juozapota žinojo ir daugelio bažnyčių istorijas. Spalvingai papasakodavo apie funikulieriaus atidarymą, kai garbūs ponai ir spalvingos damos sėdė į jį ir kilo aukštyn į Žaliakalnį. Dar iš tų jau gerokai atprupėjusių prisiminimų liko Zoologijos muziejus. Teta žinojo jo įkūrimo istoriją, žinojo kokie ypatingi drugeliai čia saugomi, kokiomis pastangomis smauglys ir dar kažkas svarbaus atsirado. O į Botanikos sodą eidavome vasaros pradžioje, kai reti augalai bū-

davo visame gražume, – ten dirbo tetos pažįstama, todėl ilgi pasakojimai trukdavo apie visą augaliją. Paskui dar kelionė į A. Mickevičiaus slėnį, – poetų ir išimylėlių susitikimo vietą. Tų garsesnių istorijų ir tetos padeklamuotų eilėraščių jau neprisimenu, o vis dėlto ši kelionė man dingojos mažų mažiausiai į Apolono ar Dzeuso slėnius.

Apie savo atsiradimą „Spindulio“ spaustuvė ar nepasakojo, ar aš jau neprisimenu. Tačiau savo knygrišės darbą mylėjo, rodydavo, kaip turi būti gerai ir gražiai įrišta knyga. Mylėjo knygas ir meną. Žiemos vakarais kartais ilgai vartydavo koki nors meno albumą. Turėjo nemažai knygų.

Mano mama Joana Vaišvilaitė liko našlaitė prieš Pirmąjį pasaulinį karą – mirė jos mama, tetos Juozapotos vyriausioji sesuo. Po didelių vargų ir rūpesčių įsikūrus Kaune, teta parsivežė mano mamą pas save. Iš pradžių leido mokytis, deja, nežinau kur ir ar ilgai, bet galiausiai buvo priimta į „Spindulio“ spaustuvę raidžių rinkėja.

Visa mamos giminė – Vaizgėlos ir Vaišvilai – gyveno Varnių, Vaiguvo, Kelmės, Kražių ir dar

ponavičius, J. Vitulskis, Zaviša, Vitkauskienė ir kt. Apie juos Birutė Žilytė išleido išsamesnę knygę.

Reikia dar paminėti Justiną Paleckį. Jis didelį spaustuvininkų būrį paskatino susidomėti socialistinėm idėjom, jo gražiais lozungais ir ateities vizijom. Žinoma, po 1940 m. tėveliui išgaravo tie idealai, o 1945 m. didesniame susipažinime su socializmu ir perauklėjimui buvo išvežtas už Uralo į anglies kasyklas. „Spindulio“ spaustuvės bendradarbiai organizavo raštą, kad susigrąžintų tėvelį į spaustuvę kaip gerą meistrą, kurių po karo ir taip trūko. Dokumentą pasirašė Justas Paleckis, ir po trijų nelaisvės metų tėvelis grįžo į Lietuvą. Spaustuvėje dirbo iki pensijos. Paskutinis didesnis jo darbas buvo V. Bačeno šrifto išraižymas ir atliejimas.

Galų gale tėvelis buvo ir mano mokytojas, – pirmiausia jis padarė raizymo kaltelius, mokė kaip raizyti metalą ir medį, mokė naudotis varstotėliu ir spausdinimo staklėmis. Aiškino, kaip spausdinimo metu išlaikyti popieriaus kokybę, kaip dažai turi skaidriai padengti popierių, kad jis nesumatuotų ar „kruopomis“ nepavirstų, o antrą ir trečią spalvą uždengus, nepajuoduotų. Jis mane, mokinukę, nusivedė į Kauno dailės muziejų, aiškino, kas jam atrodė reikšminga ir gražu. Nukeliavom su juo į Karo muziejų, deja, gaudūs likučiai, eksponuoti sovietmečiu, tėveliui paliko liūdną įspūdį.

Išvežus tėvelį „perauklėti“, likome trys 8, 7 ir 2 metų vaikai su labai nepraktiška bejėge mama. Labiausiai gelbėjo močiutė Rožė Aleškevičienė, kuri, palikusi netoli nuo Balbieriškio esančiuose Žagariuose savo dukrą Onutę Gelumauskienę su keturiais panašaus amžiaus vaikais, o pačius dar ir besislapstančius nuo išvežimo, keliaudavo į Gerulius mūsų žiūrėti. Senelis Petras Aleškevičius, kuris gyveno pas sūnų Mykolą netoli Krokialaukio, visuomet atsirasdavo, kai padėtis tapdavo beviltiškai sunki. Atėjęs patvarkydavo ūkį, namus, patardavo ką nors mamai, o kadangi dar ir po karo meistravo vežimus ir ratus, tai ir „červoncu“ palikdavo tėveliui į Kauną nuvežti. Aš sirgau. Tais metais didžiausias potvynis nunešė Aleksoto tiltą, gatves, užgrūdo didžiuliais ledo luitais ir ilgai ilgai tirpo gulėdamas senamiestyje ir pakrantėse. Ilgiausias valandas šaldavom su mama, kol kas nors perkels per Nemuną į

Kauną, o po to atgal, nes teta Juozapota tuomet jau gyveno už Kauno „Maisto“.

Senelis ir vėl po daugelio metų atėjo pas mano tėvelius jau labai ligotas, suvargęs ir sergantis ir mirė mūsų namuose. Liko prie jo lovos nebaigta skaityti „Forsaitų sagos“ II dalis, liko į lovą atremta lazda ir senoviška jo kepurė.

Tad iš kur ateinate jūs – mano darbai? Kur slypi pirmieji vaizdiniai? Nuo jautė sako – tai iš labai tolimų vaikystės metų, iš tėvų namų aplinkos, iš tetos Juozapotos, – iš Kauno. Iki šiol kvepia atminty pasislėpę tėvelio iš spaustuvės parnešti tik ką atspausdinti paveikslėliai, vis girdžiu spaustuvės užesį, apskritai Kauną, – kažką iš tos buvusios atmosferos, kažką labai gražaus ir prarasto. Ir vis bandau priartėti prie dvasinių klodų, su kuriais jaučiuosi suaugusi, kaip suauga medis su žeme, iš kurios maitinasi ir todėl dar gyvena. Jaučiu kaip švelnų prisilietimą tetos Juozapotos tikėjimą manimi: ir kad būsiu dailininkė, ir kad piešiu didelių paveikslus, o vienas iš jų būtinai puoš jos namus. Kartais netyčia nušvinta Geruliai, iš kurių toli toli matydavosi Alytaus prieigos, į kitą pusę pažvelgus, akis regėjo besisukantį kelią į kalną, į Prienų šilą, o apačioje plytėjo didelis Nemuno slėnis. □

Kauno vaizdas nuo Nemuno.

Pagrįžuvio kraštuose. Mylėjo Žemaitiją, – prosenelės broliai dalyvavo ginant Kražių bažnyčią, buvo kazokų sužeisti, bėgo slėptis į Rygą, kur jų pėdsakai ir dingo.

Tėvelio giminė buvo pasklidusi Alytaus, Simno, Krokialaukio, Ūdrijos ir Balbieriškio apylinkėse. Senelis Petras Aleškevičius buvo ūkininkas, stalius ir račius. Jo padaryta bričkelė dar ir po karo važinėjo Balbieriškio klebonas. Užaugino šešis sūnus ir dvi dukras. Tris leido į mokslus, pora liko ūkininkauti, o mano tėvelis, turbūt pats maištingiausias, ūkininkauti nenorėjo. Į mokslus senelis leisti dar vieną sūnų nepajėgė, nors tėvelis ir labai norėjo, tad sulaukęs 16 ar 17 metų iškeliavo į Kauną laimės ieškoti. Kada ir kaip ėmė dirbti spaustuvėje, nežinau, tik žinau, kad iš pradžių buvo gero meistro mokinytis, o vėliau, kadangi buvo gabus žmogus, priimtas ir meistras.

„Spindulio“ spaustuvė iš tėvėlių pasakojimų man atrodė kažkokia ypatinga. Ten lankosi poetai ir rašytojai, žurnalistai, klierikai ir profesorai, iš jų – L. Gira, Salomėja Nėris, J. Grušas, K. Binkis ir daug kitų. Mama ypač švelniai prisimindavo Salomėją Nėrį. Įdomi ir pačių spaustuvininkų bendrija – Algirdo Steponavičiaus tėvelis Juozas Ste-